

Л. Г. Горяна

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1130-3210>

Доктор філософії, кандидат педагогічних наук, доцент,
Президент Міжнародної академії культури безпеки, екології та здоров'я
м. Київ, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ І ВЧИТЕЛІВ-ПРАКТИКІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА

*«...Змінивши статус підручника,
перетворивши його в інтелектуальний самовчитель,
який буде ефективним у ситуації максимального
включення учня в роботу з текстом
і дотримання строгої послідовності
в опрацюванні усіх його сторінок...»*

Академік І. А. Зязюн

Автор із подякою та повагою згадує наукову спадщину знаного філософа, педагога І. А. Зязюна, котрий розкривав у своїх дослідженнях питання формування у вчителів інтелектуальних особистісних якостей, пропагував педагогіку добра.

У статті висвітлюються проблеми підручникотворення в Україні. Завданням запропонованої статті є встановлення залежності та взаємозв'язку конструювання шкільного підручника, оптимальних його параметрів з розв'язанням низки педагогічних проблем шкільної освіти; створення досконалих технологій укладання навчальної книги.

Найважливішими педагогічними проблемами шкільного підручника є дотримання дидактогафічних, психологічних, гігієнічних й книгознавчих вимог, які висуваються до його створення; принципів і критеріїв добору наукових знань, а також вимог щодо структури підручника: його понятійного апарату, ілюстративного матеріалу, апарату орієнтування та апарату організації засвоєння навчального матеріалу; врахування комп'ютерної підтримки; забезпечення реалізації освітнього, розвиваючого і виховного потенціалу підручника. Доведено структурно-функціональну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, котра досягатиметься за рахунок підготовки студентів – майбутніх учителів до методики використання потенціалу шкільного підручника у педагогічних ЗВО, сформованості у вчителів-практиків готовності застосовувати шкільний підручник як інструментарій педагогічної діяльності.

Ключові слова: підручник, підручникотворення, педагогічні технології, підготовка вчителя, освітній простір, процесуальна сторона навчання, читання.

Постановка проблеми. Національна доктрина розвитку освіти в Україні XXI століття наголошує на посиленні процесуальної сторони навчання. Актуальність зазначеної проблеми особливо гостро постає в умовах входження нашої країни у всесвітній інформаційний простір. Зазначене вимагає від сучасної педагогічної науки посилення уваги до розв'язання низки питань щодо підготовки учителів нової генерації і зумовлює необхідність розв'язання суперечностей, що мають місце в теорії та методиці, у процесі навчання у вищих педагогічних закладах освіти.

Недостатній рівень динамічного оновлення підготовки потенціалу молодих педагогічних кадрів проявляється у практичній діяльності вчителів-практиків. Вказане «червоною ниткою» виявляється в організації навчально-пізнавального та виховного процесу та пов'язано з тим, що учні тривалий час отримували від учителя готові знання, котрі потрібно було просто відтворити. А сьогоднішня вимогає від них умінь самостійно здобувати інформацію, аналізувати інформацію, робити умовиводи й переносити знання в інші навчальні ситуації та у життєву практику. Проблема полягає в тому, що в основній школі тільки на уроках української мови і літератури приділяється увага техніки читання, а під час навчання іншим шкільним дисциплінам на цей найважливіший вид загально навчальних умінь не звертається увага зовсім або на фрагментарному рівні. Фізіологи довели, що читання впливає на розвиток передніх відділів головного мозку, які відповідають за пам'ять, формування прийомів логічного мислення. Читання й розвиток розумових здібностей знаходяться у прямому зв'язку. У розвинутих країнах світу проблемам читання приділяється особлива увага: створюються спеціальні установи виправлення недоліків у читанні.

Це вимагає від теорії та методики підготовки майбутніх учителів відмовитись від застарілих підходів щодо організації пізнавальної діяльності школярів, тобто не надавати знання у готовому вигляді, а приділити увагу формуванню в учнів способів їх здобуття. Відповідно, метою статті визначаємо висвітлення шляхів подолання труднощів у розв'язанні означеної проблеми та узагальнення теоретико-методичних підходів щодо визначення особливості сучасного підручникотворення.

Результати дослідження. Ретроспективний аналіз наукових досліджень вітчизняного та зарубіжного досвіду, напрацьованих у сфері методики організації роботи учнів з навчальною книгою та технології підручникотворення засвідчує, що історія підручника як навчальної книги, починається з глибокої давнини. Шумерські цегляні дощечки з навчальним текстом нараховують 4,5 тис. років. Деякі твори стародавніх авторів, що вміщували систему наукових знань, використовувалися в античному світі. Вже на ранньофеодальному етапі історії Київської держави книгу вважали джерелом здобуття знань і використовували в навчанні. «Велика бывает польза от учения книжного», – говорить літописець, розповідаючи про просвітницьку діяльність київського князя Ярослава Мудрого. «Мудрость бо обретаем и воздержанье от книжных словес: се бо суть реки напоющи вселенную, се суть исходища мудрости; книгам бо есть неистечная глубина...». «Ум без книг, аки птица спешена», – говориться в давньоруському збірнику «Пчела». «Яко ж она возлетати не может, тако же и ум недомислится совершена разума без книг. Свет дневный есть слово книжное».

Знання Біблії в культурі всіх народів та в науці було пріоритетним протягом всієї історії людства. Тож і нині воно набуває нового звучання сьогодні у фізиці, хімії, географії і, насамперед у біології. У Книзі книг різнопланове знання накопичене протягом 2000 років.

За свідченням П. П. Толочко за часи князювання Володимира Святославича в Києві існувала державна школа в якій «постигали учение книжное» діти найближчого оточення князя. У 1073 році написаний незвичайний за ти часи твір «Ізборник», який був першою енциклопедією. Він охоплював велике коло питань, зокрема з ботаніки, зоології, медицини тощо [2, с. 80].

В Україні у XIII ст. існували азбуковники або алфавітники – анонімні рукописні збірники навчального, настановчо-виховного і довідкового характеру. В XIII–XVI ст. азбуковники були головним чином довідниками, в яких надавалися пояснення незрозумілих слів. Найбільшого поширення в Україні азбуковники дістали в XVI–XVII ст. У 1627 році в Києві письменник і друкар Памво Беринда випустив перший друкований азбуковник «Лексіконъ славеноросскій и именъ тлькованіе». В XVII ст. з'явилися азбуковники, які мали характер навчальних посібників. Вони містили в собі азбуку, склади, граматику, відомості з різних наук. Шкільні азбуковники розширили обсяг знань у школах XVII ст., увівши до навчання елементи «світської освіти». Пропагуючи релігійно-церковну мораль, азбуковники одночасно виховували у дітей любов до науки та книги, первинні навички культури здоров'я, особистої гігієни й санітарії тощо [там саме]. Першим друкованим підручником у нашій країні була азбука Івана Федорова, видана у Львові 1574 р. У 1596 р. вийшла граMATика Лаврентія Зизанія. Пізніше стали виходити букварі та інші навчальні книжки. ГраMATика Мелетія Смотрицького (1619) була шкільним підручником понад 130 років [там саме] У розвиток національного підручникотворення внесли відомі українські педагоги Я. Ф. Чепіга, Б. Д. Грінченко, які написали перші національні підручники з природознавства для початкових класів [3, с. 75].

Історичні свідчення доводять, що у підручникотворенні тих часів відшукувались шляхи удосконалення змісту природознавства, тоді ще не існувало а ні інструкцій, а ні рекомендацій щодо написання підручників. У XIX ст. у посібниках з природничої історії була академічна орієнтація, у них були відомості про анатомію, морфологію, мовознавство, теологічні пояснення.

К. Д. Ушинський, розкриваючи та пояснюючи суть навчально-пізнавального процесу підкреслював роль наочності, різних джерел інформації, в тому числі підручників, відповідно до вікових особливостей, психологічних закономірностей розвитку особистісних якостей учнів. Зокрема, він вказував на позитивне значення дослідницького характеру пізнання, на самостійність у поповненні знань через різні джерела інформації, а також на необхідність синтетично-аналітичних підходів до навчання.

На думку К. Д. Ушинського, не науки повинні схоластично вкладатися в голову учня, а знання та ідеї, що повідомляють, які б то не були науки, мають органічно складатися у світлий і по можливості широкий погляд на світ та його життя. Він рекомендував всіляко полегшувати учням процес усвідомлення і розуміння навчального матеріалу, запобігати розумовій втомі та послабленню інтересу до навчання. Прищеплення учням навичок самостійного набуття знань через навчальну книгу (підручник) є найважливішою умовою високої якості навчання. К. Д. Ушинський засуджував формалізм і догматизм у навчанні, при цьому звертаючи увагу на провідну роль учителя в навчально-виховному процесі. Він писав: «У справах навчання та виховання, у всіх шкільних справах, нічого не можна покращити, минаючи голову вчителя» [2, с. 89].

Кінець 20-х початок 30-х років XX ст. у становленні загальноосвітньої школи характеризується загальною недооцінкою ролі підручника як головного засобу навчання. Тодішні «розсіпні» підручники, «робочі книжки» не забезпечували належного рівня засвоєння знань з основ наук. У 50-ті роки підручник розглядався переважно як засіб для повторення та закріплення знань, як посібник для домашньої роботи учнів. У зв'язку з цим його призначенням збільшилась роль функції контролю. В 60-ті роки в епоху науково-технічного прогресу посилюється інформаційний потенціал навчання, створено нове покоління підручників, у яких домінуючого значення набула інформаційна функція. Наприкінці 60-х і в 70-ті роки висунуто ідею розуміння підручника як важливого засобу організації навчального процесу. Викристалізувався вектор його багатофункціональності. У цей період поширення отримала ідея проблемно-розвиваючого

навчання, що суттєво вплинуло на перебудову значної кількості підручників у напрямі організації активної пізнавальної діяльності школярів. Новими в теорії підручникотворення у 80-ті роки стали: розробка прийомів позитивної мотивації навчальної діяльності, усунення переважання навчальним матеріалом, стимулювання творчої діяльності, посилення процесуального боку навчання засобом підручника.

Сьогодні існує багато концепцій щодо покращення змісту, але в них недостатньо приділяється уваги шкільним підручникам як засобу формування національної самосвідомості.

Історико-педагогічні дослідження проблем роботи учнів із підручником, додатковою та довідковою літературою здійснили вчені О. І. Скар, Формуванню інтелектуальних умінь учнів на уроках біології присвячені дослідження О. Т. Бровкіна, Є. П. Бруновт. Більшість досліджень стосується проблем використання наочності, навчальних посібників, підручників у процесі навчання учнів.

Український підручник XXI ст., на думку вітчизняних вчених, дидактів, методистів, а також передових вчителів, повинен урахувати найкращий світовий досвід підручникотворення. Це означає, що методичний потенціал національного підручника має сприяти гармонійному розвитку школярів, формувати в них бачення життя здоров'я свого та інших як найважливішої цінності, навчити передбачати кожен свій крок у природі [3, с. 54].

В академічній бібліотеці НАПНУ створено музей сучасного підручника, але у ньому представлено багато російських та інших підручників з біології, а національних немає. Проте зміст підручників останнього покоління, навіть не дуже досконалих, засвідчує розвиток вітчизняного підручникотворення, який віддзеркалює сучасні підходи в освіті, відбиває пошуки авторів щодо їх удосконалення.

Отже, шкільний підручник повинен орієнтувати сучасного школяра на збереження національної самобутності, любові до природи, в той же самий час відображувати досягнення галузей як провідної науки XXI ст. Зміст і цілі освіти турбують вітчизняних вчених педагогів: філософів, психологів, дидактів, методистів, вчителів-практиків. Суспільство замовляє випускати із школи юнаків і дівчат здатних орієнтуватися у сучасних економічних умовах. Виховувати людей здатних приймати рішення, у будь-яких життєвих ситуаціях, покликани сучасні засоби навчання, зокрема шкільні підручники, зміст яких повинен являти цілісну дидактичну систему, тоді він буде навчальним джерелом і відповідати запитам школи.

В. М. Мадзігон підкреслює, що не лише логічне упорядкування змісту підручника, а й вдале обрання форм фіксації змісту освіти, зокрема способів творчої емоційної та оцінної діяльності визначають багатофункціональність його структурних компонентів [4, с. 1].

М. І. Бурда доводить, що сьогодні у підручникотворенні пріоритетним є компонент методичної системи у процесі реалізації основних освітніх функцій підручника. Він надає перевагу принципу фузійнізму – інтегруванню знань учнів на різних етапах навчання і запровадження, де це доцільно, інтегрованих підручників [1, с. 4].

У підручнику нового покоління, вважає український вчений філософ, педагог І. А. Зязюн, необхідно враховувати: психологічні особливості процесу утворення понять; створення умов для становлення базових інтелектуальних якостей особистості; формування метакогнітивного досвіду; забезпечення психологічно комфортного режиму розумової праці, детальної зміни конструювання сучасних засобів навчання, зокрема підручників. На його думку, сучасний підручник є інтелектуальним самонавчателем [3, с. 7].

Знаний в Україні вчений-дидакт академік О. Я. Савченко вважає, що шкільний підручник повинен враховувати «цілісне особистісне зростання». Сучасний підручник, на її думку, повинен мати виразні ознаки певної педагогічної технології. Щоб, переглядаючи його зміст, учитель міг побачити майбутній сценарій організації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Йдеться не про стримування творчості вчителя, а про підручники нового покоління, технологічність моделі навчання якого повинні забезпечити випереджаючу роль підручника щодо масової практики [8, с. 120].

Академік Н. Г. Нічкало наголошує на активізації зусиль на оновленні структури, змісту і методів навчання в середній ланці.

На думку відомого вітчизняного вченого педагога С. У. Гончаренка, у змісті українських підручників слід враховувати специфіку засвоєння дитиною знань на функціональному рівні (прийоми логічного мислення) [2, с. 70].

Передумовою досліджуваної проблеми слугують праці вчених, які звертають увагу на активізацію пізнавальної діяльності учнів засобом шкільного підручника, взаємозалежні підходи до навчання на різних етапах уроку. Заслужують на увагу дослідження А. А. Концевої, спрямовані на застосування методичного потенціалу підручника щодо формування прийомів роботи з ним. С. О. Сисоєва обґрунтовує необхідність формування в учнів навичок інтелектуальної діяльності на уроках [5, с. 76]. Естонська дослідниця І. Е. Унт виокремила загальнонавчальні вміння та навички, пов'язані з читанням, враховуючи цілі індивідуалізованого навчання, але в роботі не наводяться дані про апробацію її системи у школі. Індивідуалізації самостійної роботи учнів із підручником присвячені дослідження вітчизняного педагога О. М. Пехоти [3, с. 28]. У своїх дослідженнях польський учений В. Оконь зауважив, що набуваючи знання та не застосовуючи їх у життєвій практиці, учень через деякий час їх забуває тому, що вони не стали для нього актуальними.

У розв'язанні проблеми системного підходу до навчання учнів з використанням методичного потенціалу підручника узагальнено значний позитивний досвід, але найціннішим для педагогічної науки, зокрема методології, є врахування причин невдач, які мали і мають місце в шкільній практиці.

Сьогодні заклади вищої освіти готові впроваджувати сучасні педагогічні технології, популярними серед яких є комп'ютерне та дистанційне навчання, навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу. Реформування вищої школи й ті вимоги, що висувуються до випускників університетів, академій, інститутів, мають докорінно змінити навчальні методики ЗВО. Сьогодні намітився перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості, від накопичення знань – до вміння оперувати знаннями, від «одноразової» освіти – до безперервної, від поточної організації навчання – до індивідуальної. Нова парадигма освіти обумовила оновлення фахової освіти. Вказаний процес є особливо актуальним у зв'язку з кардинальними змінами в освіті, що відбуваються в країнах ближнього і дальнього зарубіжжя. Професійній підготовці вчителя в Україні, втіленню ідеї особистісно орієнтованої педагогічної освіти на повсякденному та науковому рівнях, індивідуалізації праці вчителя присвячували ряд вітчизняних учених.

Читачам – учителям, батькам, управлінцям цікаво дізнатися, як подолати труднощі у навчанні, особливо старших учнів підліткового віку. Життя засвідчило, що чим молодший школяр, тим вище його навчальні успіхи. І, навпаки, чим учні доросліші, тим менший інтерес вони виявляють до навчання. Серед них рідше зустрічаються такі, котрі можуть похвалитися гарними навчальними досягненнями. Це пояснюється тим, що до сьогодні навчання носило характер накопичення знань, що і призвело до деформування освітніх цілей навчання.

Концептуальні ідеї теорії розвитку України як демократичної держави вважають національну освіту найважливішою підсистемою суспільства, залежну від існуючих форм соціальної взаємодії.

Розглянемо питання критеріально-ціннісного підходу до створення національного підручника як сучасного засобу навчання та інструментарію реалізації зазначеної вище взаємодії. Саме засоби навчання повинні доповнювати стратегії навчально-пізнавальної діяльності учнів, сприяти формуванню особистісних якостей та розвитку індивідуальних навчальних можливостей школярів, виховувати громадянина та патріота в найкращих українських традиціях.

Формування в учнів прийомів логічного мислення під час роботи з підручником потребує від вчителя знань рівнів сформованості таких мисленевих процесів як аналіз, синтез, порівняння, надання характеристики, вміння знаходити причини і наслідки, без яких неможливо розвивати особистісні якості учнів. Для розв'язання даної проблеми вчителю необхідно вміти аналізувати підручники і навчальні посібники, володіти показниками глибини розуміння та засвоєння тексту підручника, вміти корегувати апарат засвоєння знань: питання – репліки, репродуктивного або вікторинського характеру, доповнювати проблемним змістом. Дослідивши і проаналізувавши існуючу проблему, ми на прикладі підготовки вчителів біології до готовності формування навичок організації роботи учнів із шкільним підручником запропонували модель курсової підготовки вчителів біології. Особливу увагу приділили міжкурсовій підготовці вчителя, де важливу роль відіграє самоосвіта, що впливає на особистісні якості та творчі підходи, які сприяють підвищенню продуктивності освітнього процесу: координації навантаження; сформованості навичок швидкого реагування і втілення нових ефективних педагогічних технологій, навичок стимулювання навчальної діяльності учнів під час вивчення шкільного курсу біології.

Сьогодні вимагає від вчителя глибокого педагогічного мислення, тому виокремлюємо такі основні принципи, які сприятимуть його формуванню:

- формування у вчителів біології усвідомленого прагнення до самоосвіти;
- удосконалення своєї професійної компетентності;
- формування у вчителів творчих підходів до навчання біології;
- забезпечення атмосфери успіху під час проходження курсової перепідготовки;
- бажання до співпраці;
- формування у вчителів системно-аналітичних підходів до організації навчально-виховного процесу з біології;
- підвищення соціальної відповідальності вчителів біології за якість навчально-виховного процесу з біології (знання, інтелектуальні вміння учнів).

Як засіб реалізації моделі пропонуємо «Структуру системи організації роботи з підручником під час уроку біології»: Робоча програма курсів підвищення кваліфікації вчителів біології; Курс лекційно-семінарських занять з таких тем: «Концепція сучасного підручника біології», «Аналіз існуючих підручників біології»; «Організація роботи з підручником в системі уроку, розділів і всього шкільного курсу біології».

Для поповнення навчально-методичного комплексу вчителя біології видано друковані методичні посібники для вчителів та учнів.

Проблема полягає в тому, що в основній школі тільки на уроках української мови і літератури приділяється увага техніки читання, а під час навчання іншим шкільним дисциплінам на цей найважливіший вид загальнонавчальних умінь не звертається увага зовсім або на фрагментарному рівні.

Фізіологи довели, що читання впливає на розвиток передніх відділів головного мозку, які відповідають за пам'ять, формування прийомів логічного мислення. Читання й розвиток розумових здібностей знаходяться у прямому зв'язку. У розвинутих країнах світу проблемам читання приділяється особлива увага: створюються спеціальні установи виправлення недоліків у читанні.

У наш час широко використовують етапів формування критичного мислення з обов'язковим елементарним поясненням певних фактів та визначення взаємозв'язків і їх наслідків для ефективного функціонування управлінських систем, що застосовуються вчителем. Цей рівень є базовим для

формування у суб'єктів освітнього простору бачення наукової картини світу та розвитку творчої здатності вчителя самостійно вирішувати управлінські проблеми.

На основі сформованості критичного мислення відбувається прийняття рішень, напрацювання висновків, здійснення моніторингу навчальних досягнень. Критичне мислення розглядаємо як науковий підхід до розв'язання широкого кола освітніх проблем – від буденних до професійних.

Імпонує семантичне пояснення поняття «Критичне мислення» (дав.-гр. *κριτική τέχνη* – мистецтво аналізувати, судження) як наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих і незалежних рішень. Наші дослідження засвідчили, що педагогічні працівники недостатньо готові до застосування методик формування критичного мислення в учнівському середовищі, що яскраво виявилися у відповідях педагогічних працівників-курсистів Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України (табл. 1) щодо розуміння сутності термінів «критика» й «аналіз» і шляхів його формування (курсистам запропоновано питання пояснити етимологію та семантику понять «критичне мислення»).

Таблиця 1

**Рівень розуміння поняття «критичне мислення»
у педагогічних працівників різних категорій**

Контингент курсистів	Рівень розуміння поняття «критичне мислення» у педагогічних працівників різних категорій			
	Відсутня відповідь	Неправильна відповідь	Частково правильна відповідь	Повністю правильна відповідь
Методисти районних відділів освіти	118		22	2 осіб
Методисти інституті післядипломної освіти	103		28	5 осіб
Методисти з бібліотечних фондів	100	108	13	3 осіб

Висновок. Аналіз концепцій науковців з різних шкільних дисциплін визначив цілі створення сучасних підручників і певні аспекти методичної підготовки майбутніх вчителів, а саме: формування готовності майбутніх педагогічних кадрів до застосування методичного потенціалу підручника, формування та донесення до свідомості учнів системи ціннісних орієнтацій, які відповідають новим умовам соціального життя; ознайомлення майбутніх учителів педагогічних ЗВО з технологіями підручникотворення; надання допомоги учням щодо правильної об'єктивно-обгрунтованої і цивілізованої за формою соціальної і національно-культурної самоідентифікації; впровадження у зміст підручника нової методичної системи, яка б сприяла диференціації навчання; спрямованість на озброєння випускників шкіл певним мінімумом знань на здійснення самоосвіти, здійснення гуманістичного підходу; підготовка вчителів до формування в учнів засобом підручника критичного мислення, культури пізнавальної діяльності; відхід бачення дитини як об'єкту впливу виховання людяності, розвиток її духовного початку, збагачення її культурними цінностями спрямованість підручника на активне його застосування під час самостійної роботи учнів.

Розвиток розумових здібностей окремих людей, які визначатимуть вирішальну грань між успіхом і невдачею, між лідерами та відомими.

References

- Бурда М. І. Шкільний підручник як предмет педагогічного дослідження. *Директор школи*. 2000. № 6. С. 4-5.
Burda, M. I. (2000). Shkilnyi pidruchnyk yak predmet pedahohichnoho doslidzhennia [School textbook as a subject of pedagogical research.]. Dyrektor shkoly – School Director, 6, 4-5.
- Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти її гуманітаризація. *Неперервна професійна освіта: проблеми пошуку, перспективи : монографія*. Київ : видавництво «Віпол», 2000.
Honcharenko, S. U. (2000). Zmist zahalnoyi osvity yii humanitaryzatsiia [The content of general education is its humanization]. Neperervna profesiina osvita: problemy poshuku, perspektyvy : monohrafiya. Kyiv, Ukraine: vydavnytstvo «Vipol».
- Горяня Л. Г. Критеріально-ціннісні підходи до текстотворення сучасного підручника біології. *Рідна школа*. 2001, №10 (861). С. 64-65.
Gorjana, L. H. (2001). Kryterialno-tsinnisni pidkhody do tekstoutvorennya suchasnoho pidruchnyka biolohii [Critical-value approaches to text-formation of modern textbook of biology]. Ridna shkola – Native school, 10 (861), 64-65.
- Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми пошуку, перспективи : монографія*. Київ : видавництво «Віпол», 2000.

- Ziazun, I. A. (2000). *Intelektualno tvorchyi rozvytok osobystosti v umovakh neperervnoi osvity* [Intellectual and creative development of personality in conditions of continuous education]. *Neperervna profesiyna osvita: problemy poshuku, perspektyvy* : monohrafiya. Kyiv, Ukraine: vydavnytstvo «Vipol», 2000.
5. Кремень В. Г. Національна освіта як соціокультурне явище. *Учитель*. 1998. № 2. С. 12.
Kremen, V. H. (1998). *Natsional'na osvita yak sotsiokul'turne yavyshe* [National education as a sociocultural phenomenon]. *Uchytel' – Teacher*, 2.
6. Мадзігон В. М. Підручник нового покоління: яким йому бути. *Проблеми сучасного підручника*. 2003. Вип. 3.
Madzihon, V. M. (2003). *Pidruchnyk novoho pokolinnya: yakym yomu buty* [New generation textbook: how to be it]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka – Problems of the modern textbook*, 3.
7. Трайтак Д. И. О специфике учебников литературы, истории, географии, биологии. *Проблемы школьного учебника*. Выпуск 9. Москва : Просвещение, 1981. 238 с.
Traitak, D. Y. (1981). *O spetsifike uchebnikov literatury, istorii, geografii, biologii* [About the specifics of textbooks of literature, history, geography, biology]. *Problemy shkolnogo uchebnika – Problems of a school textbook*, 9.
8. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис, 1997.
Savchenko, O. Ya. (1997). *Dydaktyka pochatkovoї shkoly: Pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv* [Primary School Didactics : Textbook]. Kyiv, Ukraine: Abrys.

Gorjana L. G.

*Doctor of Philosophy, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, President of the International Academy
of Security Culture, Ecology and Health*

TRAINING OF FUTURE TEACHERS AND PRACTITIONERS TO USE THE SCHOOL-TEXTBOOK POTENTIAL

The author, with gratitude and respect, recalls the scientific heritage of the well-known philosopher, teacher I. A. Zyazyun, who disclosed in his research the question of the formation of intellectual personal qualities by teachers, and promoted the pedagogy of good.

The article deals with the problems of textbook creation in Ukraine. The purpose of the proposed article is to establish the dependence and relationship of the design of the school textbook, its optimal parameters with the solution of several pedagogical problems of school education; creation of perfect technologies for making a study book.

The most important pedagogical problems of the school textbook are the observance of the didactic and physical, psychological, hygienic and book-reading requirements put forward for its creation; principles and criteria for the selection of scientific knowledge, as well as requirements for the structure of the textbook: its conceptual apparatus, illustrative material, orientation apparatus and the apparatus for learning the learning material; account of computer support; ensuring the implementation of the educational, developing and educational potential of the textbook. Also, the structural and functional interaction of all participants in the educational process, which will be achieved through preparation of students – future teachers to the methodology of using the potential of the school textbook in pedagogical Higher School, is formed by the readiness of teachers-practitioners to use a school textbook as a tool for pedagogical activity.

Formation of methods of logical thinking while working with the textbook requires a teacher of knowledge levels of the formation of such thought processes as analysis, synthesis, comparison, giving characteristics, the ability to find the causes and consequences, without which it is impossible to develop personal qualities of students. To solve this problem, the teacher must be able to analyze the textbooks and manuals, possess the indicators of depth of comprehension and assimilation of the text of the textbook, be able to correct the device of learning knowledge: questions – replicas, reproductive or quiz character, to supplement the problematic content. Teachers need to be able to analyze textbooks and tutorials, possess indicators of depth of comprehension and assimilation of the text of the textbook, can correct the device of learning knowledge: questions – replicas, reproductive or quiz character, to supplement the problematic content.

Key words: *textbook, textbook creation, pedagogical technologies, teacher training, educational space, procedural aspect of teaching, reading.*

Одержано редакцією 10.03.2019

Прийнято до публікації 18.03.2019

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Н. О. Терентьева**